

Kapitola 13

Latinská Amerika v české zahraniční politice

Martin Hrabálek

LATINSKÁ AMERIKA V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT¹

Region Latinské Ameriky byl v rámci stávající *Koncepce zahraniční politiky ČR* z července 2015 označen za „*oblast geograficky vzdálenou, nicméně dynamicky se rozvíjející a historicky a kulturně blízkou*“.² Zmíněná geografická vzdálenost vede k tomu, že z politického hlediska jsou zahraničněpolitické vztahy České republiky s tímto regionem poměrně marginální, s výjimkou dlouhodobého angažmá České republiky v otázce lidských práv na Kubě, ačkoliv ve vztazích s Kubou se pozice České republiky v minulých letech měnila k pozici „měkčí“, než bylo v minulosti zvykem.

Tatáž koncepce hovoří o tom, že ve vztahu k Latinské Americe se Česká republika soustředí primárně na ekonomickou diplomacii. Ta je pak zacílena především do států Tichomořské aliance (Mexiko, Kolumbie, Peru a Chile) a Brazílie. Latinská Amerika v tomto ohledu představuje poměrně zajímavý region s více než 600 mil. spotřebitelů a ačkoliv v současné době některé její státy procházejí ekonomicky turbulentním obdobím, dá se očekávat, že do budoucna bude tento region z hospodářského hlediska stále zajímavý.

Kapitoly v této analytické řadě předchozích let označovaly Latinskou Ameriku jako málo politizovaný region, který na domácí politické scéně nevyvolává větší polarizaci, protože je obecně málo reflektovaný. To vycházelo právě z výše zmíněných faktorů, jako je to, že region je daleko a vzájemným vztahům dominují především ekonomické zájmy, a i ty jsou z hlediska celkového objemu exportu České republiky poměrně marginální. Změnu v tomto ohledu pravděpodobně nebude příliš znamenat ani rozdílné politické směřování celé řady latinskoamerických vlád, kdy levicové vlády, které v minulých letech ovládaly prakticky celou Latinskou Ameriku, byly v posledních dvou letech v některých státech vystřídány středopravicovými vládami, což znamená výraznou politickou změnu. Hlavními důvody neúspěchu levice byly většinou rozsáhlé korupční skandály, popř. nedostatky v ekonomických politikách a výkonu hospodářství celkově.

LATINSKÁ AMERIKA V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: AGENDA A UDÁLOSTI

Vzájemná setkávání českých a latinskoamerických politiků

Ani v roce 2016 se neuskutečnila cesta prezidenta Miloše Zemana po latinskoamerických zemích, která byla plánována prakticky od začátku jeho prezidentského mandátu. V minulosti se uvažovalo např. o návštěvě Kolumbie, Brazílie, Mexika, Peru či Kostariky.³ M. Zeman se sice zúčastnil zahájení olympijských her v Rio de Janeiru v srpnu 2016, ale na tuto jeho aktivitu nebyla navázána žádná politická jednání.

V průběhu roku se na uskutečnění návštěvy v Latinské Americe pracovalo, ředitel zahraničního odboru Pražského hradu Hynek Kmoníček uvedl, že byl v kontaktu s Mexikem.⁴ Na samém konci roku zástupci Kanceláře prezidenta republiky oznámili, že daná cesta by se měla uskutečnit v roce 2017. Ve stejnou dobu však ředitel H. Kmoníček upozornil, že plán cest může ovlivnit případná další kandidatura M. Zemana v prezidentské volbě.⁵ Jelikož při psaní tohoto textu již bylo zřejmé, že M. Zeman kandidovat bude, je zřejmé i cesta v roce 2017 v ohrožení.

Rok 2016 byl obecně na setkávání na nejvyšší úrovni s regionem Latinské Ameriky chudý. Jelikož se jednalo o sudý rok, nekonal se summit EU–CELAC. Nově bylo jako platforma spolupráce mezi regiony vytvořeno pravidelné setkávání ministrů zahraničních věcí, přičemž to první se konalo v říjnu 2016 v Dominikánské republice. Za Českou republiku se jej účastnil náměstek ministra zahraničních věcí Martin Tlapa. Na setkání s názvem „Budoucnost biregionální spolupráce“ byly hlavními tématy oživení kooperace mezi oběma regiony a také sblížení v globálních otázkách. Náměstek M. Tlapa se nad rámec setkání potkal též k politickým konzultacím s náměstkem ministra zahraničních věcí Alejandrem Solanem.⁶

V roce 2016 nenavštívil region oficiálně žádný z ministrů. Mezi významnější cesty tak lze zařadit např. návštěvu Kuby náměstkem ministra průmyslu a obchodu Eduardem Muřickým. Ten ostrov navštívil v listopadu u příležitosti nejvýznamnějšího kubánského veletrhu FIHAV. Zároveň jednal se zástupci několika kubánských ministerstev, aby podpořil pozici českých podnikatelských subjektů na Kubě.⁷ Druhou významnější cestou pak byla mise vedená náměstkem ministra zahraničních věcí M. Tlapy do Chile v říjnu 2016, kdy vedl misi českých firem zaměřených na oblast energetiky.⁸

Z hlediska parlamentní diplomacie byla v roce 2016 nejvýznamnějším počinem cesta delegace Zahraničního výboru Poslanecké sněmovny PČR do Mexika, jež se konala v prosinci 2016. Delegaci vedl předseda výboru Karel Schwarzenberg a kromě hlavního města jednala především ve státě Tabasco, ve kterém již působí některé české firmy.⁹ Do regionu Latinské Ameriky se vydali též čeští senátoři, a to konkrétně 26. února až 3. března na Kubu. Delegaci vedl místopředseda Senátu Jan Bárek a hlavním tématem jednání byla oblast zdravotnictví, čemuž odpovídá i to, že byl doprovázen předsedou senátního Výboru pro zdravotnictví a sociální politiku Janem Žaloudíkem.¹⁰

Kuba v české zahraniční politice

Rok 2016 byl rokem, ve kterém zemřel bývalý dlouholetý vůdce kubánského státu Fidel Castro. Přestože byl tento státník po desítky let ikonou latinskoamerické levice, jeho smrt měla především symbolický dopad, jelikož se již delší dobu podílel na řízení státu v menší míře a kromě občasných mediálních vystoupení byl relativně málo přítomný i v mediálním prostoru.

Ke smrti matadora latinskoamerické levice se vyjádřila celá řada českých politiků, nikoliv však prezident M. Zeman, který oficiální vyjádření nepodal. Premiér Bohuslav Sobotka uvedl, že F. Castro „*nejdřív jako revolucionář ztělesňoval v lidech velké naděje, postupně se z něj ale stal diktátor*“.¹¹ Dodal pak, že věří v další liberalizaci poměrů na ostrově.

Ministr zahraničních věcí Lubomír Zaorálek pak hodnotil Castra následovně: „*Možná někdy Fidel Castro bojoval za svobodu. Ale já jsem nikdy nemohl zapomenout, že když jsme my v roce 1968 také bojovali za kus svobody, tak Fidel Castro podpořil Sovětský svaz a invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa.*“ Dodal, že Castrovy sliby demokratických reforem skončily pronásledováním opozice, cenzurou tisku a zákazem emigrace a připomněl, že „*to vše jsme poznali sami doma velmi dobře. Proto pro nás asi jeho postava není romantickou legendou.*“¹²

Rozhodně nejmířlivěji na české scéně kondoloval předseda KSČM Vojtěch Filip, který se vyjádřil následovně: „*Dovolte mi vyjádřit hlubokou soustrast rodině Fidela Castra, prezidenta a bojovníka za svobodu kubánského lidu. Taktéž vyjadřuji soustrast kubánskému lidu a všem, jež na odkaz Fidela Castra nikdy nezapomenou.*“¹³

Castrova smrt měla jistý dopad též na evropské rovině. Předseda Evropské komise Jean-Claude Juncker ho ve své kondolenci označil za „*hrdinu pro mnohé*“,¹⁴ což se u řady evropských státníků setkalo s nevolí. Na dotaz redaktora ČT Bohumila Vostala, který se podobně jako ministr Zaorálek zaměřil na Castrův postoj v době okupace Československa, pak Junckerův mluvčí reagoval slovy, že „*nesouhlasí s tím, že by prohlášení bylo nevyvážené*“, a že Češi „*vyjádřili realitu z velmi úzkého pohledu*“.¹⁵ V českém parlamentu se pak při interpelacích diskutovalo, zda by se Česká republika neměla proti takovému vyjádření oficiálně vymezit, přičemž ministr zahraničních věcí Zaorálek upozornil na to, že jeho stanovisko ke Castrovi jako ministra bylo navenek i médií považováno za stanovisko České republiky.¹⁶ Skupina 14 českých a slovenských poslanců Evropského parlamentu pak zaslala předsedovi Komise Junckerovi dopis, ve kterém žádala o to, aby se „*jasně politicky distancoval od slov svého mluvčího*“, který projevil „*šokující ignoranci*“ a „*nedostatek pochopení historie*“.¹⁷ Vyjádřili též rozčarování nad samotným Junckerovým vyjádřením a připomenuli též fakt, že Dámy v bílém, příbuzné odsouzených členů opozice, obdržely v roce 2005 Sacharovovu cenu,¹⁸ jež je udělována osobnostem, které výjimečným způsobem přispěly k boji za lidská práva na celém světě.

Smrt Fidela Castra ale neměla zásadní dopad ani na vztahy Kuby s Českou republikou, což potvrdil např. H. Kmoníček. Ten v rozhovoru pro *Lidové noviny* upozornil, že daleko více než Castrova smrt ovlivňuje vzájemné vztahy s Kubou „*znovunavázání diskuze o všech aspektech této relace, od politické a ekonomické spolupráce přes oblast lidských práv až po nevyřešenou otázku československých pohledávek na*

Kubě“.¹⁹ Tato diskuse se v průběhu roku 2016 dále posouvala kupředu, čehož důkazem byl fakt, že v červnu 2016 Kuba udělila souhlas s působením nového českého velvyslance na ostrově. Jedná se přitom o kvalitativní posun, jelikož po předchozích téměř 27 let byly vzájemné vztahy udržovány pouze na úrovni *chargé d'affaires*. Velvyslancem se stal Vladimír Eisenbruk, který v minulosti sloužil v Kostarice, Mexiku či Panamě.

Z hlediska české zahraniční politiky vůči Kubě je důležitý i fakt, že v prosinci 2016 byla podepsána dohoda o politickém dialogu a spolupráci mezi Evropskou unií a Kubou. Tato dohoda bude do budoucna představovat nový rámec vzájemných vztahů. S ohledem na to, že se jedná o dohodu smíšenou, tak pro úplnou platnost budou muset dokument ratifikovat parlamenty ve všech členských zemích Evropské unie.²⁰

Důležitou otázkou vzájemných vztahů mezi Českou republikou a Kubou je problém kubánského dluhu, který sahá až do období studené války, kdy Kuba odebírala od tehdejšího Československa např. vojenský materiál. Ke konci roku 2015 byl kubánský dluh vyčíslen na 276 mil. USD, v přepočtu tedy zhruba 6,9 mld. Kč. Vyjednávání o uhrazení dluhu pokračovalo i v roce 2016, kdy na jeho konci přišla Kuba s velmi netradiční nabídkou. Navrhovala uhrazení pohledávky dodávkou rumu, jelikož se dlouhodobě potýká s nedostatkem finančních prostředků.²¹ Alternativou pak mohla být dodávka léčiv, zde se ale vyskytuje problém s jejich certifikací. Dá se očekávat odmítnutí těchto nabídek a další pokračování v rozhovorech o uhrazení dluhu.

Snahu o návrat české přítomnosti na Kubu potvrzuje i pořádání semináře „Kuba – exportní příležitost pro české firmy“, který se konal v listopadu 2016. O seminář, pořádaný na Ministerstvu zahraničních věcí ČR, byl značný zájem, registrovalo se na něj přes 160 zástupců českých firem. Stále však stále platí, že Kuba patří mezi složité trhy s vysokou konkurencí evropských firem a se složitým obchodním prostředím, což na semináři zaznělo.²²

Ukončení kolumbijského vnitřního konfliktu a česká podpora v postkonfliktním uspořádání

Jednou z přelomových událostí v regionu v roce 2016 bylo dokončení mírových rozhovorů mezi kolumbijskou vládou a rebely z Ozbrojených revolučních sil Kolumbie (FARC). Dohoda mezi oběma stranami ukončila více než půlstoletí trvající konflikt. Kolumbijský prezident Juan Manuel Santos byl za tento počín v roce 2016 odměněn Nobelovou cenou míru.²³

Mírová dohoda však pro Kolumbii představuje pouze začátek velmi složitého procesu vnitřní konsolidace. Válka s rebely v zemi zasáhla mnoho lidí, jen počet vnitřně přesídlených osob se odhaduje na více než 6 mil. lidí²⁴ a proces vyrovnání se s následky konfliktu bude složitý. Česká republika se v tomto ohledu snažila Kolumbii pomoci v oblasti, kde má historické zkušenosti – v pozemkových restitucích. Počet osob, u nichž může vzniknout nárok na navrácení majetku, se v Kolumbii odhaduje na 270 tis.²⁵ Již v roce 2015 se čeští odborníci účastnili seminářů věnujícím se restitučním, aby kolumbijským protějškům předali české zkušenosti. V říjnu 2016 do Kolumbie odjeli další experti a v sérii seminářů se věnovali především problematice soudní

praxe a judikatury v oblasti restitucí.²⁶ Jedná se tak sice o malý, ale bezesporu zajímavý příspěvek České republiky k postkonfliktnímu uspořádání Kolumbie.

Dalším příspěvek ČR Kolumbii bude pak finančního charakteru. Česká republika je součástí Dohody o ustanovení Svěreneckého fondu pro Kolumbii (tzv. Trust Fundu), která byla podepsána v prosinci 2016 v Bruselu. Státy EU prostřednictvím fondu přispějí více než půl miliardou eur k realizaci mírové dohody. Finanční prostředky by měly směřovat např. na podporu venkova, programy adminování, restituce či začleňování příslušníků FARC do společnosti.²⁷

Ekonomické vztahy České republiky a Latinské Ameriky

Z globálního pohledu představuje Latinská Amerika pro Českou republiku ekonomicky stále poměrně nedůležitým partnerem, kdy česká ekonomika je provázána primárně s ekonomikami států Evropské unie. Přesto však bylo možné v uplynulých dvou dekádách zaznamenat výrazný nárůst českých exportů do Latinské Ameriky. Ve srovnání s rokem 2000 narostly exporty v roce 2016 pětkrát.²⁸ Exporty měly v minulých letech vyšší dynamiku nežli importy a i tradičně negativní obchodní bilance ČR v obchodu s Latinskou Amerikou se změnila na pozitivní.

Rok 2016 byl po dlouhé době rokem, ve kterém nerostly exporty České republiky do regionu Latinské Ameriky. České vývozy do Latinské Ameriky a Karibiku přitom rostly s výjimkou krátkodobého poklesu v roce 2008 již od roku 2003. Celkový vývoz dosáhl 32,8 mld. Kč, což představuje pokles o 4,6 % oproti roku 2015, který byl doposud rekordním. Importy z Latinské Ameriky pak poklesly ještě o něco více, konkrétně o 6,5 % na 31 mld. Kč. Celkově tak má Česká republika s regionem Latinské Ameriky a Karibiku aktivní obchodní bilanci cca 1,8 mld. Kč. Co se týče lehkého poklesu, tento nemusí být zásadně znepokojivý, jelikož podstatná část obchodu je závislá na krátkodobých dodávkách např. pro stavby elektráren, těžebních soustav a dalších strojů. Nadto hraje jistě roli i zpomalení ekonomik latinskoamerických států v roce 2016, který byl z hlediska hospodářského růstu „nejchudší“ od poslední globální hospodářské krize.

Zdaleka nejdůležitějším obchodním partnerem v regionu je pro ČR Mexiko. To představuje více než polovinu celkového obchodu, a to i díky poměrně rozsáhlému automobilovému průmyslu. Obchod s Mexikem i v roce 2016 rostl a země je pro ČR v globálním měřítku 28. největším obchodním partnerem. Usnadnění obchodu s Mexikem by navíc mohla napomoci modernizace obchodní dohody, kterou má s touto zemí uzavřena Evropská unie. V září 2016 navštívil Prahu guvernér mexického státu Tlaxcala Mariano Gonzáles, který v rámci semináře prezentoval podnikatelské možnosti ve svém státě. To bylo pozitivně hodnoceno náměstkem ministra průmyslu a obchodu Vladimírem Bártlem, jenž ocenil, že se daří navazovat vztahy s Mexikem nejen na centrální úrovni, ale i na úrovni jednotlivých států.²⁹

Oproti tomu obchod s Brazílií jako druhým nejdůležitějším partnerem v regionu již třetí rok po sobě klesal, což je dáno výrazně neuspokojivou hospodářskou situací v zemi. Brazílie po poklesu HDP ve výši -3,8 % v roce 2015 setrvala v hluboké recesi a HDP poklesl o 3,6 %.³⁰ Není pak vyloučené, že se země z recese nedostane ani v roce

2017. Adekvátně tomu klesala i pozice Brazílie v českém exportu, i když oslabování podílu v regionu začalo již dříve. Ještě v roce 2010 představovaly exporty do Brazílie téměř 40 % exportů do regionu, v roce 2016 to již bylo necelých 20 %.

V roce 2016 pokračovalo vyjednávání o vytvoření zóny volného obchodu mezi Evropskou unií a státy Mercosuru. Dle znění stávající *Koncepce zahraniční politiky ČR* Česká republika volný obchod mezi oběma seskupeními podporuje,³¹ jednání se však v reálu táhnou již poměrně dlouho. Rok 2016 přinesl jistou naději v jejich budoucí zdárné dokončení. Impulzem byla především politická změna v Argentině, kde se prezidentem v roce 2015 stal Mauricio Macri, který je volnému obchodu s EU daleko otevřenější než předchozí prezidentka Cristina Kirchnerová.³² Ke změně přístupu v průběhu roku došlo též v Brazílii, kde sesazenou představitelku levice Dilmu Roussefovou nahradil 31. srpna Michel Temer, který je volnému obchodu též daleko více nakloněn.³³ Přesto však stále v cestě dokončení rozhovorů stojí některé překážky, především pak problematická oblast zemědělství, s jejíž liberalizací mají některé evropské zemědělsky založené státy, jako jsou např. Francie, Polsko či Irsko, problém.³⁴ Zda a kdy budou rozhovory reálně dokončeny, tak zůstává otázkou.

Dne 1. 7. 2016 se Česká republika stala pozorovatelským státem u Tichomořské aliance, obchodně zaměřeného seskupení tvořeného Chile, Kolumbií, Mexikem a Peru.³⁵ K danému datu měla pozorovatelský status u Tichomořské aliance téměř padesátka zemí.³⁶ Toto proexportně zaměřené seskupení je ekonomicky daleko otevřenějším blokem, než je tomu v případě Mercosuru, a má také výrazně odlišnou dynamiku růstu.³⁷ I v roce 2016, který byl pro Latinskou Ameriku jako celek rokem dosti podprůměrného růstu, vyrostlo HDP Tichomořské aliance o 2,5 %.³⁸

V souvislosti s výše uvedeným je třeba poznamenat, že v roce 2016 byla otevřena pobočka agentury CzechTrade v Limě.³⁹ V současné době jsou tak pobočkami pokryty všechny státy Tichomořské aliance. Naproti tomu ze zemí Mercosuru má CzechTrade přímé pokrytí pouze v Brazílii. V Argentině měl sice pobočku, tu se ale rozhodl ke konci roku 2015 uzavřít, a to s ohledem na příliš vysoké náklady. Argentina je nyní obsluhována z brazilského São Paula, což se setkalo se značnou nevolí českých podnikatelů.⁴⁰ Zvláště i s ohledem na to, že i dle zástupce CzechTrade se za vlády Mauricia Macriho tradičně protekcionistický argentinský trh začal poměrně výrazně otevírat.⁴¹

LATINSKÁ AMERIKA V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Rok 2016 byl v Latinské Americe rokem poměrně bohatým na události a tomu odpovídalo i mediální pokrytí ve vyšší míře než obvykle. V českém mediálním prostoru byla v roce 2016 věnována pozornost především čtyřem hlavním tématům.

Prvním tématem byla prohlubující se ekonomická, sociální a politická krize ve Venezuele. O zhoršující se situaci v zemi referovala řada českých deníků velmi často, prakticky neminul týden, aby se nějaké zprávy neobjevily. Nejčastěji se česká média věnovala politickým krokům režimu a sporům s opozicí, jako bylo např. blokování

referenda za odvolání prezidenta Nicoláse Madura.⁴² Dále se poté česká média zaměřovala na hospodářské těžkosti – nedostatek potravin ve Venezuele,⁴³ popř. též energetickou krizi v zemi.⁴⁴

Druhým tématem často řešeným v českém tisku bylo ukončování dlouholetého konfliktu v Kolumbii. V roce 2016 sice vláda dojednala mír s rebely z FARC, přesto však mírový proces nebyl bez zádrhelů. Prakticky všechna česká média tak informovala o těsném selhání referenda, ve kterém kolumbijští občané měli vyjádřit podporu mírové dohodě.⁴⁵ Následně pak informovala o dalším osudu jednání, kdy byla upravená dohoda schválena v parlamentu.⁴⁶

Třetím pokrývaným tématem byla hluboká ekonomická a politická krize v Brazílii. České noviny se věnovaly procesu odvolávání brazilské prezidentky Dilma Rousseffové, jež byla odvolána brazilským parlamentem z důvodu falšování rozpočtu⁴⁷ a předchozích rozsáhlých korupčních skandálů. Česká média se věnovala i korupci obecně, kdy velké množství brazilských politiků čelí obvinění.⁴⁸ Stranou pozornosti pak nezůstaly ani velké ekonomické problémy největšího státu Latinské Ameriky, kdy se země ponořila do nehlubší recese za sto let.⁴⁹ Pozornost k zemi též přitahovaly olympijské hry, které se v roce 2016 v Rio de Janeiru odehrály.

Čtvrtým výrazně pokrývaným tématem byla smrt Fidela Castra, po níž v českých médiích vyšla řada textů, které se snažily nějakým způsobem uchopit historický odkaz této výrazné osobnosti latinskoamerického regionu.

ZÁVĚR

Region Latinské Ameriky je pro Českou republiku příliš vzdálený, aby se mohl těšit větší pozornosti české zahraniční politiky. Malá přítomnost Latinské Ameriky v české zahraniční politice je dlouhodobým trendem a ani do budoucna nelze očekávat, že by mělo dojít k zásadní změně. Pokračujícím se oteplováním vztahů s Kubou prakticky mizí jediné výrazné politické téma, které ČR v regionu měla. Hluboká, nejen ekonomická, ale především politická krize ve Venezuele, ve které lze identifikovat postupnou erozi demokracie, ve stávající české zahraniční politice příliš nerezonuje. A to i přesto, že v průběhu roku 2016 se situace v zemi dramaticky zhoršovala.

Míru politizace událostí odehrávajících se v regionu Latinské Ameriky tak lze označit jako velmi malou. Nelze očekávat, že by se nějaké latinskoamerické téma mohlo stát předmětem širší společenské debaty v České republice. Latinskoamerická témata též v současné chvíli nemají schopnost polarizace, jelikož jejich dopady na ČR nejsou nijak zásadní, a proto nejsou vnímána jako příliš důležitá.

Česká republika ve své zahraniční politice chápe Latinskou Ameriku jako zajímavý region především z hlediska ekonomického. Toto vnímání podporuje dlouhodobý trend nárůstu vzájemného obchodu. Ten se sice v roce 2016 po delší době zastavil, nicméně z dlouhodobého pohledu lze očekávat spíše další nárůst. A to i proto, že zájem českých firem o region Latinské Ameriky v poslední době roste.

V souvislosti s ekonomickými cíli v regionu se jeví jako poněkud krátkozraké uzavření pobočky CzechTrade v Buenos Aires. Argentina představuje velký trh a do

budoucná s pokračujícím se otevíráním ekonomiky i trh velmi perspektivní. V tomto případě lze tedy konstatovat relativně nízkou míru koherence tohoto rozhodnutí s obecnými hospodářskými zájmy České republiky v Latinské Americe.

Poznámky

- ¹ Autor by na tomto místě rád poděkoval Ing. Zdeňku Kubánkovi z Odboru amerických států Ministerstva zahraničních věcí ČR a Mgr. Matyáši Pelantovi z Oddělení Amerik Ministerstva průmyslu a obchodu ČR za cenné konzultace.
- ² MZV ČR: *Koncepce zahraniční politiky ČR*, 2015. On-line: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/analyzy_a_koncepce/koncepce_zahranicni_politiky_cr.html.
- ³ Hrabálek, Martin (2016): Latinská Amerika v české zahraniční politice. In: Kořan, Michal a kol: *Česká zahraniční politika v roce 2015. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 161.
- ⁴ *Zeman navštíví v prosinci Portugalsko, Jižní Amerika se dál odkládá*. Lidovky.cz, 15. 10. 2016. On-line: http://www.lidovky.cz/zeman-navstivi-v-prosinci-portugalsko-jizni-amerika-se-dal-odklada-1fp-/zpravy-domov.aspx?c=A161015_134350_ln_domov_bri.
- ⁵ *Zeman chce navštívit Čínu, Vietnam i Latinskou Ameriku*. Denik.cz, 23. 12. 2016. On-line: http://www.denik.cz/z_domova/zeman-v-pristim-roce-chce-navstivit-cinu-vietnam-i-latinskou-ameriku-20161223.html.
- ⁶ MZV ČR: *Náměstek Tlapa na ministerském zasedání zemí EU a CELAC*, 26. 10. 2016. On-line: http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/tiskove_zpravy/x2016_10_26_tlapa_na_zasedani_eu_a_celac.html.
- ⁷ MPO ČR: *Náměstek ministra Eduard Muřický podpořil české firmy na Kubě*, 11. 11. 2016. On-line: <https://www.mpo.cz/cz/zahranicni-obchod/mezinarodni-obchod-dle-teritorii/severni-a-jizni-amerika-a-karibik/namestek-ministra-eduard-muricky-podporil-ceske-firmy-na-kube--222076/>.
- ⁸ MZV ČR: *Náměstek Tlapa podpořil v Chile české firmy*, 21. 10. 2016. On-line: http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/archiv_zprav/rok_2016/tiskove_zpravy/x2016_10_21_namestek_tlapa_podporil_v-chile-ceske.html.
- ⁹ MZV ČR: *Návštěva Zahraničního výboru PS PČR v Mexiku*. Velvyslanectví České republiky v Mexiku, 21. 12. 2016. On-line: http://www.mzv.cz/mexico/cz/zeme_pusobnosti/mexiko/navsteva_zahranicniho_vyboru_psp_cr_v.html.
- ¹⁰ Senát PČR: *Zápis z pracovní cesty Výboru pro zdravotnictví a sociální politiku Senátu v Kubánské republice 26. 2.–3. 3. 2016*. On-line: <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/htmlhled?action=doc&value=81281>.
- ¹¹ *Sobotka: Castro byl revolucionář, pak se ale stal diktátorem*. Denik.cz, 26. 11. 2016. On-line: http://www.denik.cz/z_domova/sobotka-castro-byl-revolucionar-pak-se-ale-stal-diktatorem-20161126.html.
- ¹² *Ohlasy na Castrův odchod: Brutální diktátor, zhodnotil Trump. Sobotka doufá v obnovení svobody*. Novinky.cz, 26. 11. 2016. On-line: <https://www.novinky.cz/zahranicni/amerika/421851-ohlasy-na-castruv-odchod-brutalni-diktator-zhodnotil-trump-sobotka-doufa-v-obnoveni-svobody.html>.
- ¹³ KSČM: *Kondolence k úmrtí Fidela Castra*, 26. 11. 2016. On-line: <https://kscm.cz/aktualne/aktuality/kondolence-k-umrti-fidela-castra>.
- ¹⁴ *Juncker velebil „hrdinu“ Castra. Češi poukazující na jeho podporu sovětské invaze prý mají „úzký pohled“*. Českatelevize.cz, 28. 11. 2016. On-line: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1966981-juncker-velebil-hrdinu-castra-cesi-poukazujici-na-jeho-podporu-sovetske-invaze-pry-maji>.
- ¹⁵ Tamtéž.

- ¹⁶ ODS: *Petr Bendl: Interpelace na ministra zahraničí ve věci vyjádření Junckera ke Castrovi*, 1. 12. 2016. On-line: <http://www.ods.cz/clanek/12874-interpelace-na-ministra-zahranici-ve-veci-vyjadreni-junckera-ke-castrovi>.
- ¹⁷ *EU boss Juncker under fire over „ignorant“ Brussels' reaction to Castro death*. Express.co.uk, 5. 12. 2016. On-line: <http://www.express.co.uk/news/politics/740003/EU-Jean-Claude-Juncker-reaction-Fidel-Castro-death-European-Commission-Margaritis-Schinas>.
- ¹⁸ Tamtéž.
- ¹⁹ *Kmoníček: Tady máš rum, Piliपा s Bubeníkem si nechám, vzkázal mi Castro*. Lidovky.cz, 28. 11. 2016. On-line: http://www.lidovky.cz/dostal-jsem-rum-s-castrovym-vzkazem-d7n-/zpravy-domov.aspx?c=A161127_190022_in_domov_ele.
- ²⁰ *Evropská unie a Kuba poprvé v historii uzavřely dohodu o dialogu a spolupráci*. E15.cz, 12. 12. 2016. On-line: <http://zpravy.e15.cz/zahranicni/politika/evropska-unie-a-kuba-poprve-v-historii-uzavrely-dohodu-o-dialogu-a-spolupraci-1326572>.
- ²¹ *Kuba nabídla Česku originální vyrovnání dluhu. Může poslat zásoby rumu na 100 let*. Lidovky.cz, 16. 12. 2016. On-line: http://byznys.lidovky.cz/kuba-chce-splatit-dluh-cr-ve-vysi-temer-7-miliard-rumem-co-by-tekl-sto-let-1nt-/statni-pokladna.aspx?c=A161216_120437_in-zajímavosti_ele.
- ²² MZV ČR: *Seminář „Kuba – exportní příležitosti pro české firmy“*, 30. 11. 2016. On-line: http://www.mzv.cz/ekonomika/cz/udalosti/seminar_kuba_exportni_prilezitosti_pro.html.
- ²³ *Nobelovu cenu míru získal kolumbijský prezident. Ukončil válku s FARC*. iDNES.cz, 7. 9. 2016. On-line: http://zpravy.idnes.cz/nobelova-cena-miru-vitez-2016-juan-manuel-santos-f4s-/zahranicni.aspx?c=A161007_095628_zahranicni_ert.
- ²⁴ *Colombia IDP Figures Analysis, Internal Displacement Monitoring Centre*, nedatováno. On-line: <http://www.internal-displacement.org/americas/colombia/figures-analysis>.
- ²⁵ *Státní pozemkový úřad ČR: Státní pozemkový úřad předává své zkušenosti kolegům v Kolumbii*, 17. 10. 2016. On-line: <http://www.spucr.cz/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/2016/statni-pozemkovy-urad-predava-sve-zkusenosti-kolegum-v-kolumbii.htm>.
- ²⁶ MZV ČR: *Čeští odborníci již podruhé nabídli zkušenosti z pozemkových restitucí kolumbijským kolegům*, 13. 10. 2016. On-line: http://www.mzv.cz/bogota/cz/zakladni_informace_o_kolumbii_a_ekvadoru/vzajemne_vztahy/cesti_odbornici_jiz_podruhe_nabidli.html.
- ²⁷ MZV ČR: *Humanitární situace v Aleppu na jednání ministrů zahraničí EU*, 12. 12. 2016. On-line: http://www.mzv.cz/representation_brussels/cz/udalosti_a_media/humanitarni_situace_v_aleppu_na_jednani.html.
- ²⁸ Data o vzájemném obchodu pocházejí z interních statistik Ministerstva průmyslu a obchodu ČR, které byly autorovi poskytnuty.
- ²⁹ MPO ČR: *Guvernér státu Tlaxcala představil českým podnikatelům obchodní příležitosti v Mexiku*, 27. 9. 2016. On-line: <https://www.mpo.cz/dokument181114.html>.
- ³⁰ *Brazil's economy shrinks 3.6% in 2016*. Financial Times, 3. 3. 2017. On-line: <https://www.ft.com/content/e1c89278-c33c-3f8e-83ae-985497365cf6>.
- ³¹ *Koncepce zahraniční politiky ČR*, op. cit.
- ³² MOP ČR: *Zpravodaj zahraničního obchodu*, duben 2016. On-line: <https://www.businessinfo.cz/app/content/files/zpravodajstvi-pro-export/zpravodaj-zo-mpo/1604-zpravodaj-zahranicniho-obchodu-mpo-duben-2016.pdf>.
- ³³ Miraglia, Paul (2016): *Mercosur-EU FTA Discussions: The Venezuelan Question – Analysis*. Eurasia Review, listopad 2016. On-line: <http://www.eurasiareview.com/16112016-mercosur-eu-fta-discussions-the-venezuelan-question-analysis/>.
- ³⁴ Tamtéž.
- ³⁵ MPO ČR: *Zpravodaj zahraničního obchodu*, listopad a prosinec 2016, 6. 12. 2016. On-line: <http://www.businessinfo.cz/app/content/files/zpravodajstvi-pro-export/zpravodaj-zo-mpo/161112-zpravodaj-zahranicniho-obchodu-mpo-listopad-prosinec-2016.pdf>.
- ³⁶ *Tichomořská Aliance*. Smíšená obchodní komora Česko-Tichomořská aliance, nedatováno. On-line: <http://cesta.lat/cs/tichomorska-aliance/>.

- ³⁷ *Latinská Amerika na rozcestí: obchodní dohody region rozdělují.* Euro.cz, 25. 5. 2016. On-line: <http://www.euro.cz/byznys/latinska-amerika-na-rozcesti-obchodni-dohody-region-rozdeluji-1291591>.
- ³⁸ The Pacific Alliance. New Zealand Ministry of Foreign Affairs, červen 2017. On-line: <https://www.mfat.govt.nz/assets/Latin-America-Caribbean/pacific-alliance-fact-sheet.pdf>.
- ³⁹ *CzechTrade otevírá novou zahraniční kancelář v peruánské Limě.* Denik.cz, 21. 7. 2016. On-line: <http://www.denik.cz/ekonomika/czechtrade-otevira-novou-zahranicni-kancelar-v-peruanske-lime-20160721.html>.
- ⁴⁰ *CzechTrade ruší po dvou letech zastoupení v Argentíně. Čeští vývozcí to tvrdě odmítají.* iHNed.cz, 4. 12. 2016. On-line: <http://ihned.cz/c1-64933400-czechtrade-rusi-zastoupeni-v-argentine-podvou-letech-cesti-vyvozci-to-tvrde-odmitaji>.
- ⁴¹ *Brazílie a Argentina jsou složité trhy, ale mají velký potenciál, říká ředitel tamější kanceláře CzechTradu.* iHNed.cz, 18. 4. 2016. On-line: <https://archiv.ihned.cz/c1-65689770-brazilie-a-argentina-slozite-trhy-s-velkym-potencialem>.
- ⁴² *Maduro dává petici za referendum k soudu.* TÝDEN.cz, 14. 6. 2016. On-line: http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/amerika/maduro-dava-petici-za-referendum-k-soudu_387198.html.
- ⁴³ *Venezuela po rabování obchodů zavedla přidělový systém na potraviny.* Novinky.cz, 10. 6. 2016. On-line: <https://www.novinky.cz/zahranicni/amerika/406184-venezuela-po-rabovani-obchodu-zavedla-pridelovy-system-na-potraviny.html>.
- ⁴⁴ Kalenda, František (2016): *Největší krize v historii: Venezuela nemá co jíst ani čím svítit.* Tiscali.cz, 3. 5. 2016. On-line: <https://zpravy.tiscali.cz/nejvetsi-krize-v-historii-venezuela-nema-co-jist-ani-cim-svitit-275564>.
- ⁴⁵ Viz např. – *Kolumbijci v referendu těsně odmítli dohodu o příměří s povstalci. Zemi čeká nejistota.* Aktuálně.cz, 3. 10. 2016. On-line: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/kolumbijci-odmitli-mirovou-dohodu-vlady-s-farc/r~68bb1bbe891d11e683920025900fea04/>.
- ⁴⁶ *Bogotá podepsala novou dohodu s FARC, lidu už ji radši předkládat nebude.* iDNES.cz, 24. 11. 2016. On-line: http://zpravy.idnes.cz/mirova-dohoda-kolumbie-farc-df6-/zahranicni.aspx?c=A161124_180246_zahranicni_mlb.
- ⁴⁷ *Brazilský senát podpořil odvolání prezidentky Rousseffové, čeká ji ústavní žaloba.* iHNed.cz, 12. 5. 2016 On-line: <https://zahranicni.ihned.cz/amerika-usa/c1-65289200-o-osudu-brazilske-prezidentky-rousseffove-je-temer-jasno-ustavni-zalobe-se-nevyhne>.
- ⁴⁸ *Holding Odebrecht přiznal korupci, uplácel politiky i úředníky.* TÝDEN.cz, 23. 12. 2016. On-line: http://www.tyden.cz/rubriky/byznys/svet/holding-odebrecht-priznal-korupci-uplacen-politiky-i-uredniky_410847.html.
- ⁴⁹ *Tygr bez drápů a zubů: Brazílie míří do nehlubší recese za sto let.* E15.cz, 20. 3. 2016. On-line: <http://zpravy.e15.cz/zahranicni/ekonomika/tygr-bez-drapu-a-zubu-brazilie-miri-do-nejhlubsi-recese-za-sto-let-1281050>.